

гански състави.

Навечерието на войните и особено на самите войни (Балканската, Междусъюзническата и Първата световна) пресичат за дълго ромските стремежи за организирана защита на своите общественно-политически и културно-просветни интереси и потребности. Политическите промени в страната след Първата световна война обаче тласкат циганите отново към опити да си създадат свои организации, способни при новите условия да поставят и защитават техни основни права и свободи като етнос и социална прослойка в обществото.

Между впрочем, тези опити са вече не само продукт на следвоенните промени в страната изобщо, но и на промените в съзнанието и самосъзнанието на нарастваща част от самото ромско население. Както е известно на военните историци, циганите участват масово, активно и резултатно в споменатите три войни. И това участие не е отбягнало от военното командване и неговата оценка. Понеже тук се докосва един почти неизвестен на читателя въпрос ще си позволя да се спра кратко на него.

По време на Балканската война повече от 4 хиляди цигани вземат участие в нея, особено от Сливенско, Котленско, Еленско, Ломско, Видинско, Кулско, Врачанско и други средища на страната. В тази война циганите проявяват всички необходими положителни качества на бойци, за което командващите армии ги наричат елитни доброволчески отреди. Нещо повече, някои военни дейци са възхитени от циганите и ги наричат истински **“български прусаци и японци”**, като под “прусаци” имат предвид белите цигани, а под “японци” - черните цигани. В Първата световна война също участват хиляди цигани - и то по всички фронтове на войната. За тях също е дадена високо положителна оценка като бойци за свободата и славата на България.

Между впрочем, когато военните специалисти правят оценка на ромското участие във войните те отбелязват няколко характерни момента, които заслужава да се популяризират. **Първо**, циганите са относително по-адаптивни към суровите условия на войните в сравнение с останалите войници. Те по-леко понасят оскъдиците от храна, облекло, спални помещения, студ и т. н. **Второ**, в сравнение с представители-